

Finns det hopp för Tanzania?

Tanzania är ett viktigt mottagarland för svenskt bistånd och dess utvecklingspolitik framhölls länge som ett föredöme. Under det senaste decenniet har emellertid det ekonomiska tillståndet i landet stadigt försämrats och de kritiska rösterna blivit allt fler. Arne Bigsten beskriver framväxten av den ekonomiska krisen. Hans slutsats är att den nyorientering av den ekonomiska politiken i marknadsekonomisk riktning som ägt rum de senaste åren gör att det fortfarande finns visst hopp för den tanzanianska ekonomin.

Tanzania har under en följd av år stått i fokus för u-landsdebatten i Sverige. Under 1960- och 70-talen sågs landet ofta som ett föredöme när det gällde att föra en utvecklingspolitik till folkflertalets fromma. Under 1980-talet har attityderna till Tanzania dock förändrats. Nu ses landet i stället av många som ett exempel på hur man genom en felaktig ekonomisk politik kan driva en ekonomi till bankrutt.

Jag skall i denna artikel diskutera hur man skall bedöma utvecklingen i Tanzania sedan självständigheten 1961, de erfarenheter som vunnits och vad man kan säga om den framtida utvecklingen i Tanzania.

Från självständigheten till Arusha-deklarationen 1961-1967

De första åren efter självständigheten 1961 koncentrerades politiken på att

Docent ARNE BIGSTEN är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning avser huvudsakligen utvecklingsekonomi.

afrikanisera statsapparaten. Inga drastiska policyförändringar genomfördes. På landsbygden skapades några byar, men i stort sett förlitade sig regeringen på traditionell politik för att stödja småbönderna. Industripolitiken var av importsubstitutionskaraktär, där investeringarna förväntades komma från inhemska och utländska privata investerare. Tanzania förblev en öppen ekonomi, som var mycket beroende av export av råvaror. Tillväxten var ganska snabb, kapitalbildningen hög, priserna stabila och bytesbalansen under kontroll. Tanzania var enligt FAO det enda land i Afrika som under perioden 1954 till 1966 hade en ökning av matgrödproduktionen som översteg befolkningstillväxten (Amani et al, [1987]).

Under denna period fann man dock att inkomstskillnaderna mellan olika grupper i samhället ökade och landet lyckades inte attrahera så mycket utländskt kapital som man hoppats. Arusha-deklarationen var president Nyereres reaktion på dessa tendenser. I denna definierades målen för landets utveckling som tillväxt, jämlikhet, god tillgång på offentliga tjänster, folkligt deltagande i det ekonomiska beslutsfattandet, självtillit och en ledande roll för den offentliga sektorn.

Från Arusha-deklarationen till bybildningen 1968-1975

Efter Arusha-deklarationen följde omfattande nationaliseringar och ökande offentlig kontroll av ekonomin. Under perioden fram till 1974 utövades ett visst tryck för att Ujamaa-byar skulle tillskapas, dvs att folk skulle flytta tillsammans i byar och bedriva en del av produktionen i kollektiva former. Få nya byar bildades dock. Inom industrin växte den offentligt ägda andelen snabbt. Man tillskapade en rad nya parastatals (offentligt ägda organisationer eller företag) som skulle leda utvecklingen inom snart sagt alla områden av ekonomin. Under 1972 genomfördes en omfattande decentralisering av administrationen.

Den ekonomiska tillväxten fortsatte att vara ganska snabb i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Landet upplevde dock en första mindre valutakris 1970-71, beroende på en snabbt ökande import och stagnerande export. Importökningen berodde på att den offentliga sektorn och investeringarna expanderade snabbt. Regeringens reaktion på obalansen var att införa ett omfattande system av importlicensiering och valutakontroll. Man införde också en omfattande planering av kreditgivningen och av användningen av företagets vinster. Slutligen sattes en priskommission upp 1973, som kom att bestämma prissättningen på ett mycket stort antal varor. Vidare tillskapades offentliga organ för att sköta stora delar av handeln inom landet. Det tanzaniska ledarskapet misstrodde marknaden som allokeringmekanism, varför man fann det naturligt att söka administrativa lösningar snarare än marknadslösningar när obalanser och knapphet uppstod. När väl systemet var etablerat fanns det intressen för dess bevarande bland dem som administrerar systemet.

Under 1972 åstadkom man en viss stabilisering av ekonomin, men under 1973 och 1974 försämrades ekonomin kraftigt igen bland annat beroende på torka och

kraftigt höjda importpriser. Situationen förvärrades dessutom av att man förde en politik som inte stimulerade exportproduktion. Bytesbalansen blev kraftigt negativ, budgetunderskottet ökade och inflationen tog fart. Man vidtog vissa åstrammingsåtgärder under 1974 och 1975 och valde att låna betydande belopp utomlands samt fick betydande bistånd. Detta utländska sparande motsvarade vid denna tidpunkt hela 13 procent av BNP.

Samtidigt som ekonomin befann sig i denna krisituation valde man att genomdriva byprogrammet över hela landet, dvs man tvingade bönderna i praktiskt taget alla regioner att flytta samman i byar. Man höjde ambitionsnivån vad gäller utbyggnadstakten för utbildningssektorn och vattenprogrammet. Trots att jordbruks- och industrisektorerna stagnerade 1973-75 fortsatte alltså regeringen att expandera den offentliga sektorn i snabb takt. Under 1974 och 1975 växte den med 17 procent per år. På grund av den snabba expansionen försämrades budgetbalansen och regeringen tvingades i allt högre grad att låna pengar internt och externt för att finansiera sin verksamhet. Penningmängden tillväxte snabbt och inflationstakten nådde 26 procent under 1975.

Den väg man valde i den rådande krisituationen var alltså att försöka fullfölja utvecklingsprogrammen, att begränsa konsumtionsminskningarna för prioriterade grupper, t ex lågbetalda löntagare men inte nödvändigtvis bönderna, att förbättra budgetbalansen och söka överbrygningsfinansiering.

Regeringen ansåg i slutet av 1975 att situationen hade stabiliserats, men i realiteten var ekonomin fortfarande i obalans både internt och externt. Ingen reell anpassning till den nya försämrade externa situationen som kunde ge permanent expansion hade skett. Eftersom bristen på exportinkomster var den avgörande restriktionen för den långsiktiga tillväxten, kan man knappast tala om en framgångsrik anpassning utan att exporten ökar.

Kaffeboomen 1976–1978

Regeringen var alltså i färd med att genomföra en snabb expansion av den offentliga sektorn och byprogrammet. Till det kom att man 1976 lanserade den så kallade basindustristrategin. Detta var ett mycket ambitiöst industriinvesteringsprogram, som under många år skulle medföra stora valutakostnader. För att den valda strategin skulle vara genomförbar skulle man behöva både kraftigt ökade exportinkomster och en stor ökning i biståndsflödet. Ökad export verkade osannolik givet regeringens relativprispolitik och den övervärderade valutatan, och utrymmet för ökat bistånd var begränsat.

Landet var alltså i ett sådant läge att situationen skulle fortsätta att försämrans om inget extraordinärt inträffade. Det gjorde det dock i och med kaffeboomen, som under ett par år fyrdubblade kaffepriserna. Detta gav temporärt kraftigt ökade exportinkomster, som möjliggjorde för landet att fortsätta ignorera de grundläggande obalanserna.

En stor del av de ökade kaffeinkomsterna gick till investeringsprogrammet, medan kaffeproducenterna endast fick en liten del. Kaffebönderna sågs snarast som en elit (kulaker), som inte skulle gynnas i onödan. Investeringarna skiftade från jordbruk och infrastruktur till industrin, och inom jordbruket prioriterades matgrödor snarare än exportgrödor.

Det var inte bara exportinkomsterna som ökade kraftigt, utan även biståndsflödena låg för en tid på sin högsta nivå någonsin. I fasta priser var biståndsflödet per capita under perioden 1975 till 1981 mer än dubbelt så högt som under den tidigare delen av 1970-talet.

Under 1976 och 1977 förbättrades såväl den interna som den externa balansen, trots att man förde en expansiv politik. När kaffepriserna sedan föll igen till mera normala nivåer, återkom krisen med förnyad kraft. Både staten och (framför allt) parastatals lånade stora summor från

banksystemet, och inflationen tog fart. Vidare liberaliserades importen vid en helt orealistisk växelkurs samtidigt som basindustristrategin drevs. Under 1978 motsvarade bytesbalansunderskottet 11 procent av BNP, och landet tvingades låna stora summor utomlands. En mycket omfattande kapitalimport fortgick sedan ända fram till 1984.

Boomen gjorde det alltså möjligt för politikerna att fullfölja en äventyrlig politik, som förde ekonomin allt längre från en hållbar utvecklingsväg. Ekonomin hamnade i en ransoneringssituation, där det inte var lätt att specificera det policypaket som kunde föra ekonomin tillbaka till jämvikt.

Krisens fördjupning 1979–1983

Från mitten av 1977 föll kaffepriserna och under 1979 steg oljepriserna igen. Samtidigt drabbades Tanzania av torka och förde ett krig mot Idi Amins Uganda. Krisen blev akut.

Under 1979 var politikerna medvetna om krisläget. Man förhandlade med IMF, men lyckades inte nå någon överenskommelse som var politiskt acceptabel. Regeringen lyckades inte heller på egen hand formulera en konsekvent ekonomisk politik, som kunde föra landet ur den uppkomna krisen. Valutakrisen möttes med kvantitativa regleringar, medan man vägrade böja sig för IMF:s krav på devalvering. De offentliga utgifterna fortsatte att öka i snabb takt. Utlandsupplåningen ökade då Tanzania fann att biståndsgivarna hade blivit allt mera desillusionerade och ovilliga att bidra. Per capita-biståndet under perioden 1981 till 1984 var bara 85 procent av vad det var i slutet av 1970-talet. Samtidigt som den offentliga sektorn fortsatte att expandera kollapsade industrin. År 1983 hade till exempel produktionen i tillverkningsindustrin fallit till under 75 procent av nivån 1976.

Utvecklingen präglades av att prissig-

naler från marknaden fick spela en allt mindre roll. I stället infördes olika administrativa mekanismer för att fördela resurser, såväl arbete som kapital, land och valuta. Det innebar att man gradvis fick allt mindre möjligheter att fatta effektiva allokeringsbeslut på basis av existerande incitamentsstruktur.

Man fortsatte med det omfattande investeringsprogrammet trots drastiskt fallande kapacitetsutnyttjande i de existerande anläggningarna. Detta berodde till stor del på att tillgången på insatsvaror blev allt knappare, dels på grund av att sammansättningen av importen förändrades i riktning mot en allt större andel av investeringsvaror, dels på att exporten stagnerade och att terms of trade försämrades, vilket ledde till att exportinkomsterna krympte. Vidare var den administrativa allokeringen av de knappa valutatillgångarna ineffektiv, vilket ytterligare bidrog till ineffektiviteten i resursanvändningen. Slutligen ledde valutabristen till att el- och vattentillförseln blev allt mera osäker (Mbelle, [1988]).

En konsekvens av den snabba expansionen av den offentliga sektorn var att den blev mycket större än vad man klarade av att underhålla på basis av de valutainkomster man kunde få. Därmed efterstattes underhållet och infrastrukturen förföll allt mera.

Den stora kapitalimport som följde av investeringsprogrammet innebar att endast lite konsumtionsvaror kunde importeras, vilket gjorde varubristen allt värre. Eftersom man hade prisreglering flyttades en stor del av handeln över till parallella eller svarta marknader.

Grundorsaken till inflationstrycket under denna period var underskottet i den offentliga sektorn. Även om man från slutet av 1979 började föra en mera restriktiv politik, fortsatte underskottet att vara stora. De inhemska krediterna ökade snabbt, vilket ledde till en snabb inflation. Eftersom Tanzania samtidigt bibehöll en fast växelkurs mot dollarn fick man en

massiv real appreciering av den tanzaniska shillingen.

Produktionen av exportgrödor minskade beroende på den tilltagande övervärderingen av valutan och förändringar i relativa priser till exportgrödornas nackdel. Mellan 1971/72 och 1983/84 föll realpriserna på matgrödor med 8 procent, medan realpriserna på exportgrödorna föll med hela 42 procent. Produktionen hölls också tillbaka av en allt sämre fungerande infrastruktur. En annan orsak till minskande produktion var att varor blev mera knappa, speciellt på landsbygden. Det var inte meningsfullt för bönderna att tjäna pengar, när det inte fanns något att köpa för dem.

Många bönder valde i stället att dra sig ur penningekonomin och koncentrera sig på produktion för egen konsumtion. Man kunde också sälja sina exportgrödor via andra kanaler än de officiella. Man smugglade t ex kaffe över gränsen till Kenya, där priserna var högre och där det fanns varor att köpa.

Den dåliga produktionsutvecklingen berodde också på stor ineffektivitet inom många parastatals. Underskottet i de parastatals som köper upp och marknadsför grödor växte snabbt och täcktes via den statliga budgeten. En av orsakerna till underskottet var att bönderna fick högre priser för sina varor på de parallella marknaderna. I stället tvingades National Milling Corporation importera majs för att ha att sälja till konsumenterna i städerna till kraftigt subventionerade priser. Detta var en av de viktigaste orsakerna till de ökande budgetunderskotten.

Krisens effekter

Att ge en precis bild av inkomstutvecklingen för ett land som Tanzania är förknippat med betydande svårigheter. Problemet är speciellt stort när det gäller vilken deflator man skall använda för att deflatera inkomster i löpande priser till inkomster i fasta priser. Det officiella kon-

Tabell 1 Några officiella siffror om utvecklingen 1976-1986. Procent.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1976	-	23	19	17	13	1	24	22
1977	-2,5	26	22	15	13	0	23	20
1978	-1,9	25	11	17	14	11	30	15
1979	+0,6	26	14	16	12	9	27	14
1980	+0,9	23	9	13	11	11	26	13
1981	-4,3	23	13	12	10	5	21	12
1982	-1,1	21	13	14	8	6	15	8
1983	-5,7	14	8	14	8	4	13	8
1984	-0,3	14	5	13	8	7	16	7
1985	-1,4	16	7	10	7	7	16	7
1986	+0,3	17	8	8	6	7	25	10

A - Tillväxt i per capita-inkomst

B - Investeringskvot

C - Sparandets andel av disponibel inkomst

D - Offentliga konsumtionsutgifter i förhållande till disponibel inkomst

E - Tillverkningsindustrin i förhållande till BNP

F - Bytesbalansunderskottet i förhållande till BNP

G - Importens andel av BNP

H - Exportens andel av BNP

Källa: Tanzania, [1987].

summentprisindexet tenderar att underskatta prisökningarna under krisen, eftersom det inte tar hänsyn till prisutvecklingen på landsbygden och till att varor omsätts på en svart marknad till priser över de officiella. Skattningar med hjälp av Tanzanias officiella KPI ger alltså en för optimistisk bild av utvecklingen, även om det är svårt att säga exakt hur stor missvisningen är.

Enligt Bevan et al [1988] uppskattning på basis av en serie hushållsbudgetundersökningar och med en korrigering av det officiella prisindexet föll realinkomsterna på landsbygden med 45 procent mellan 1969 och 1983, medan levnadsstandarden mellan 1969 och 1984 föll med hela 61 procent i städerna. Reallönerna för löntagare föll med 62 procent mellan 1977 och 1983. Även enligt officiella BNP-beräkningar var tillbakagången stor efter 1976 (Se Tabell 1). Det finns alltså en rad olika indikationer som visar att den privata ekonomiska standarden både i stad och på land minskat kraftigt mellan slutet av 1960-talet och 1980-talet.

Som nämnts är dessa uppskattningar behäftade med en betydande felmarginal. Även med hänsyn till detta är det ställt utom allt tvivel att den tanzanianska befolkningen har fått uppleva en massiv minskning av sin inkomstnivå. Tillbakagången är av en storlek som har få motstycken.

Vissa framsteg har gjorts när det gäller utbud av offentliga tjänster, men när det gäller t ex hälsovård, utbildning och liknande direkt välfärdshöjande tjänster så har utvecklingen i Tanzania inte varit exceptionell jämfört med andra länder i Afrika. Detta kompenserar alltså inte den enorma minskningen i privat konsumtion.

Försök till anpassning 1984-1988

Redan under 1981 började man diskutera vägar att anpassa ekonomin. Man drog upp en National Economic Survival Plan, där man beslutade sig för att sluta med den generella investeringsexpansionen. Man skulle i stället koncentrera sig på

projekt som kunde generera utländsk valuta och försöka genomföra effektivitetsbefrämjande reformer. Man planerade att få inflationen under kontroll genom att minska budgetunderskottet och på så sätt reducera tillväxten i penningmängden.

Denna plan följdes 1982 av ett Structural Adjustment Programme som också inkluderade incitament för exportproduktion, vissa neddragningar i offentliga utgifter, bättre finansiell kontroll av parastatals, förbättrad allokering av valuta, åtgärder för att effektivisera parastatals, liberalisering av den interna handeln och rationalisering av priserna så att de bättre avspeglade kostnaderna och åtgärder för att öka effektiviteten i industrin och transportsystemet.

Programmet baserades på förutsättningen att man skulle kunna åstadkomma en snabb produktionsökning genom en kraftig injektion av utländsk valuta. Eftersom man inte kom till någon överenskommelse med IMF, fick man aldrig till stånd något sådant valutainflöde. IMF krävde en större devalvering, större minskningar i offentliga utgifter och högre räntor.

Regeringens ståndpunkt var att man inte skulle få något ökat utbud, om man inte samtidigt kunde öka tillgången på varor. Man trodde inte att importefterfrågan skulle minska nämnvärt, man var rädd för inflationen och man motsatte sig inkomstomfördelningen från stadsbefolkningen till landsbygdsbefolkningen. Man ansåg vidare att borttagandet av majssubsidierna skulle leda till konflikter. IMF höll med om att en stor devalvering skulle leda till inflation, men den skulle ändå kunna åstadkomma en förändring i relativa priser till exportproducenternas förmån.

Då regeringen och IMF inte kom till någon överenskommelse genomförde man SAP utan extern finansiering. Valutan deprecierades, men den reala växelkursen hade stigit med 92 procent mellan

1979 och 1982, varför valutan fortfarande kraftigt övervärderad även under de följande åren.

Icke desto mindre minskade nu importen kraftigt, eftersom det inte fanns valuta till att finansiera den. Samtidigt föll exporten ytterligare och den andel av importen som finansierades med egen export föll till 40 procent. En allt större del av valutan måste användas till skuldtjänsten, trots en allt större eftersläpning med skuldbetalningarna.

Under 1983 återskapades de kooperativa organen på landsbygden. Återuppbyggnaden av kooperativen tar tid, men de bör vara effektivare än de statliga organ som tog över marknadsföringen av jordbruksprodukter från dem 1976.

I juni 1984 började man genomföra åtgärder, som var av mera genomgripande karaktär än de som genomförts tidigare. Det gällde radikala åtgärder för att minska budgetunderskottet, en minskad omfattning av priskontrollen, relativprisförändringar som gynnade exportörerna och minskade subsidier till parastatals.

Under senare år har man faktiskt genomfört en omfattande liberalisering av ekonomin. Valutan har devalverats kraftigt, import med hjälp av privat valuta har släppts fri och restriktioner på privat handel med matgrödor har mildrats. Den årliga import som finansieras av icke registrerade inkomster är för närvarande cirka 400 miljoner dollar. I juni 1986 kom regeringen till en överenskommelse med IMF och Världsbanken. Denna inkluderade en stor devalvering plus en fortlöpande växelkursanpassning med en crawling peg, kontroll av den offentliga sektorns tillväxt för att minska upplåningen, ökade priser för jordbrukets producenter och ytterligare minskningar i restriktionerna på privat handel i matgrödor.

Man har bestämt sig för att öka de reala producentpriserna till bönderna med 5 procent årligen. Man skall också söka närma producent- och konsumentpriserna till varandra. Subsidier till inputs tas

bort. Dessa liksom matsubsidier var en mycket stor belastning på budgeten. Alla restriktioner på transporter av grödor togs bort i mars 1987. Politiken har blivit mera marknadsorienterad och mindre beroende av administrativ styrning.

Anpassningsprogrammets fördelningskonsekvenser

En hett debatterad fråga i anslutning till det ekonomiska anpassningsprogrammet är dess konsekvenser för de fattiga grupperna i samhället. Låt oss här kortfattat se vad som för närvarande kan sägas om denna fråga.

Elimineringen av matsubsidier innebär förmodligen inte så stora negativa förändringar för de fattiga folkgrupperna, som man a priori skulle kunna tro. En stor del av maten omsattes redan på parallellmarknader till högre priser än de officiella. De grupper man främst ville hjälpa med matsubsidier hade sämst tillgång till de prisreglerade varorna.

Under perioden 1984 till 1986 ökade jordbruksinkomsterna reellt med ca 3 procent per år beroende på den kraftiga ökningen i jordbruksprodukternas relativpriser. Vad gäller inkomsterna i städerna är situationen mera komplicerad. Realinkomsterna torde ha fallit under perioden, men förmodligen mindre än under åren 1980-1984. Dessutom har tillgången på varor ökat och förändringen har varit speciellt markant på landsbygden.

Man kan alltså konstatera att anpassningen är förknippad med försämringar för vissa grupper, men att situationen för landsbygden, där de flesta fattiga finns, förmodligen har förbättrats. Det är ännu för tidigt för att kunna dra några säkra slutsatser om effekterna. Förändringarna var dock nödvändiga för att undvika fullständig ekonomisk kollaps, med än värre konsekvenser för flertalet.

Biståndets roll

Vilken är då biståndets roll i den tanzaniska utvecklingen. Det räcker inte att se endast på projekten för att bedöma biståndets effekt, utan man måste också se på inverkan på ekonomin i stort och på valet av politik.

Vad gäller projekten visade sju av tio stora projekt som Världsbanken evaluerat negativ avkastning (undersökning av Lele och Meyers refererad i Collier, [1988]). Detta beror dels på att man valt att satsa på olämpliga projekt typ tung industri, dels på att miljön blivit sådan att det blivit omöjligt för företag att fungera enligt normala principer.

Den allmänna jämviktseffekten av bistånd på priserna är att ge ett lägre skuggpris på valuta, vilket innebär att handlade varor blir billigare relativt icke-handlade varor. Detta leder till att inkomster omfördelas från exportproducenter (bönder) till konsumenter av handlade varor (stadsbefolkningen). På detta sätt kan biståndets sägas ha bidragit till att försämra inkomstfördelningen, även om det på andra vägar kan ha varit positivt för de fattiga.

Slutligen kan biståndet ha påverkat valet av politik. Under 1970-talet hade biståndsgivarna mycket olika åsikter om hur politiken borde inriktas. Man kan grovt säga att Världsbanken, IMF och USAID stod på den kritiska sidan, medan ILO, FAO och SIDA var positiva till den tanzaniska strategin. Bierman och Wagao ([1986], s 94) noterar t ex att "the country's anti-IMF position reflected a similar position pursued by Sweden, the major single donor to Tanzania". Som nämnts ovan var andra hälften av 1970-talet en period då exportinkomster tillsammans med ett stort biståndsinflöde gjorde det möjligt att fullfölja en mycket valuta-krävande strategi. Det är möjligt att ett annorlunda agerande från biståndsgivarna kunde ha förhindrat detta.

Hur som helst blev det av prestigeskäl

och på grund av de intressen som byggdes upp så småningom mycket svårt att retirera från den politik man satsat på. Långt in på 1980-talet fullföljdes politiken fast den då länge varit bankrutt. Inte förrän president Nyerere avgått 1985 blev en radikal förändring av politiken möjlig.

Sammanfattning

Under sextioalet utvecklades Tanzania på ett sätt, som nu i efterhand kan bedömas som relativt bra på basis av en ganska traditionell ekonomisk politik. I slutet av 60-talet började man föra en radikalare politik. Detta ledde till att man i början av sjuttioalet hamnade i en valutakris som sedan förvärrats. Den doldes för en tid av kaffeboomen och ett betydande biståndsinflöde. Den temporära ökningen i valutatillgång fördröjde anpassningen till valutakrisen. De ökade inkomsterna användes av regeringen till att expandera industrin och den offentliga sektorn. Man gick vidare på en väg av valutaintensiva offentliga program. Efter boomen återkom den latent valutar krisen, samtidigt som man nu hade en mycket större offentlig sektor att finansiera.

De stora och ödesdigra policybesluten kan sägas vara byprogrammet, basindustristrategin och beslutet att använda icke-marknadsmässiga metoder för att fördela resurser inom en lång rad områden.

Nu följde några år av ständigt fördjupad ekonomisk kris, då inga egentliga anpassningsåtgärder vidtogs. Inte förrän några år in på åttiotalet började man på allvar ifrågasätta den hittills förda politiken. Sedan dess har politiken gradvis förändrats för att föra ekonomin tillbaka till någon form av jämvikt. Det var nödvändigt att komma ur den extrema ransoneringsituation som man hamnat i för att på nytt få i gång en ekonomisk tillväxt.

Finns det hopp för Tanzania?

Om Tanzania bibehåller sin nya marknadsorientering och om valutainflödet kan upprätthållas så kan situationen förbättras. Vägen tillbaka är dock inte lätt. Infrastrukturen är oerhört nedsliten och många ekonomiska nätverk är ruinerade. Misstänksamheten mot privata initiativ har länge varit stark, varför det tar tid att bygga upp ett fortroende för att den nya politiken kommer att bibehållas.

Man har åstadkommit en betydande del av prisanpassningen och på makronivå återstår inte så mycket att göra. Nu står man dock inför stora problem för att få ekonomin att fungera på mikronivå. Hur skall varor kunna transporteras nu när det lönar sig att producera dem igen? Infrastrukturen måste restaureras om grödorna inte skall ligga och ruttna i inlandet. Mikroeffektiviteten blir ett helt centralt problem. Detta gäller till exempel i parastatals. Det har hittills inte funnits någon mekanism som ger dessa incitament att bli effektiva. Nu talas det om att parastatals som inte går ihop skall kunna läggas ner. Viljan att omstrukturerat det system som byggts upp under decennierna är dock sannolikt begränsad hos dem som kommer att förlora sina positioner.

Ett annat problem rör arbetsdisciplinen. Det är nu allmänt accepterat att lönerna i den offentliga sektorn är så låga att man kan vara borta en del av tiden för att förtjäna resten av sitt upphålle. Detta innebär att effektiviteten i den offentliga sektorn blir låg. Det vore mera rationellt att ha färre anställda med högre lön som arbetar heltid. Detta skulle också kunna återställa självkänslan hos tjänstemännen.

Huruvida den förändrade politiken blir bestående är ännu för tidigt att säga. Det förs en mycket livlig debatt mellan olika falanger i det styrande partiet och den traditionella gruppen runt Nyerere har ännu inte förlikat sig med den nya inriktningen

och det uppgivande av gamla trossatser som den innebär. Denna grupp kan lätt få överhanden igen om politiken möter avgörande svårigheter. Det är därför viktigt i dag att biståndsgivarna inte sviker Tanzania så länge som man följer den nya politiken. För första gången på länge finns det ett visst hopp om den tanzanianska ekonomin!

Referenser

- Amani, H K R, Kapunda, S M, Lipumba, N H I, & Ndulu, B J, [1987], *Effects of Market Liberalization on Food Security: The Case of Tanzania*, Paper presented at Conference on Food Security in Southern Africa. Harare.
- Bevan, D, Collier, P, Gunning, J, Bigsten, A & Hornsell, P, [1986], *Trade Shocks in Controlled Economies*, mimeo, Oxford. Kommer på Oxford University Press.
- Bevan, D, Bigsten, A, Collier, P & Gunning, J, [1987], *East African Lessons on Economic Liberalisation*. Thames Essay, Gower, Aldershot.
- Bevan, D, Bigsten, A, Collier, P & Gunning, J, [1988], "The Decline in Incomes During the Nyerere Experiment: Evidence from Household Budget Surveys", i W van Ginneken (red), *Trends in Self-Employment Incomes in Developing Countries*. ILO, Geneve.
- Bierman, W & Wagao, J, [1986], "The Quest for Adjustment: Tanzania and the IMF, 1980-1986". *African Studies Review*, Vol 29, No 4.
- Collier, P, [1988], "Aid and Economic Performance in Tanzania", mimeo. Oxford.
- Mbelle, A, [1988], *Foreign Exchange and Industrial Development: A Case Study of Tanzania*. Ekonomiska studier nr 21, Nationalekonomiska institutionen, Goteborgs universitet.
- Ndulu, B, [1987], *Stabilization and Adjustment Policies and Programmes. Country Study 17, Tanzania*. WIDER, Helsingfors.
- Tanzania, [1987], *National Accounts of Tanzania 1976-1986*. Dar es Salaam.